

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬО-ГЕРМЕНЕВТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА І ХОРЕОГРАФІЇ

У статті розглядаються науково-методологічні підходи дослідження художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії. Розкривається сутність герменевтичного, семіотичного, культурологічного, крос-культурного підходів. Обґрунтовується цілеспрямованість обраних підходів як теоретико-методологічної основи формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії. Представлено концептуальні тенденції в сучасній педагогічній науці, в яких обрані підходи висвітлено в контексті професійної підготовки майбутніх викладачів музики та хореографії у компетентнісній парадигмі освіти.

Ключові слова: художньо-герменевтична компетентність, художньо-герменевтичні уміння, науково-методологічний підхід, герменевтичний підхід, семіотичний підхід, культурологічно-людиноцентричний підхід, крос-культурний підхід.

Проблема дослідження художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії є актуальною у галузі мистецької освіти. Формування герменевтичних умінь майбутнього викладача музики та хореографії постає як важливе завдання сучасної педагогіки вищої школи, з яким пов'язано вирішення актуальних питань щодо оснащення майбутніх викладачів музики та хореографії інструментальним арсеналом герменевтичної інтерпретації смислів художніх творів. У зв'язку з тим актуалізовано питання розробки науково-методологічних підходів, на основі яких мають бути розроблені педагогічні технології, обґрунтовані специфічні методи формування герменевтичної компетентності майбутніх викладачів музики і хореографії.

Для мистецької педагогіки розуміння є найважливішою складовою процесу навчання, а герменевтичні прийоми у контексті навчальної діяльності, виступають насамперед як інструмент проникнення до суті того чи іншого явища. Науковці О.Олексюк, М.Ткач, Д.Лісун розглядають герменевтичне розуміння художнього твору як інноваційний ресурс модернізації вищої мистецької освіти, визначають структуру професійних герменевтичних умінь та розробляють модель формування зазначених умінь майбутнього музиканта-виконавця [2]. Актуальними стають питання інтерпретації художніх творів (О.Рудницька, Г.Падалка, С.Шип, О.Щолокова), що вимагає від учителя особливих навичок і герменевтичних педагогічних умінь (О.Олексюк, А.Линенко, І. Левицька, Пан На та ін.).

Але аналіз наукових досліджень засвідчує, що попри існуючі на сьогоднішній день наукові дослідження з питань герменевтично-інтерпретаційної діяльності викладачів, поняття герменевтична компетентність викладача музики та хореографії, на наш погляд, є недостатньо вивченим. Тому феномен художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії потребує уточнення. Для наукової рефлексії поняття «художньо-герменевтична компетентність» та його екстраполяції стосовно підготовки магістрів музичного мистецтва і хореографії важливим є визначення відповідних до суті питання науково-методологічних підходів, на основі яких дослідження та формування зазначеного феномену буде здійснено більш ефективно. Саме науково-методологічні підходи дозволяють більш ґрунтовно підійти до вибору педагогічних принципів та умов формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії.

Мета статті – визначити та теоретично обґрунтувати науково методологічні підходи для дослідження і формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії

За визначенням В. В. Мацкевича, «підхід» – комплекс парадигматичних, синтагматичних і прагматичних структур і механізмів в пізнанні і/або практиці, що

характеризує стратегії і програми в галузі філософії, науці, політиці або в організації життя і діяльності людей, які конкурують між собою (або історично змінюються) [4].

Поняття «підхід» як науково-педагогічний дослідницький ресурс потребує уточнення, оскільки в ньому є певні відмінності від загально наукового розуміння «підходу».

Методологічний підхід – базова категорія у педагогічній науці. У наукових дослідженнях він розглядається як компонент системи навчання, загальна дидактична основа формування знань та навичок, підґрунтя для відбору стратегії, методів та прийомів навчання. Методологічні підходи, які виникли на основі розвитку наук про людину і суспільство, висвітлюють погляди дослідника на сам науковий феномен та засоби його дослідження. В педагогічних наукових працях методологічні підходи визнаються важливим знаряддям досліджень у галузі мистецької освіти.

У педагогічній науці термін «підхід» визначається як сукупність принципів пізнання педагогічних процесів, що визначають стратегію дослідження [1].

На наш погляд, науково-методологічний підхід – це реалізація провідної, домінуючої ідеї дослідження, відповідної до концептуальної позиції дослідника, яка здійснюється за допомогою обраної стратегії, ґрунтується на теоретично-розроблених наукових положеннях. Вони спрямовують пошук дослідника на визначення якісного методичного забезпечення. Отже, методологічні підходи окреслюються науковою концепцією та методологічною основою дослідження.

Наша наукова концепція будується на розумінні того, що окрім теоретичних, методичних, виконавських знань та навичок у майбутніх викладачів музики і хореографії має бути сформована фахова художньо-герменевтична компетентність та відповідні до неї герменевтично-інтерпретаційні уміння.

Для визначення належних методологічних підходів дослідження феномену художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії нами були розглянуті ґрунтовні положення таких наукових дисциплін як герменевтика, семіотика, культурологія. Під час їх вивчення виявляються такі з них, що мають методологічне значення для наукових розвідок феномену «герменевтична компетентність майбутніх викладачів музики та хореографії», та складають методологічну основу нашого дослідження.

Для вирішення завдань нашого дослідження ми спираємося на такі методологічні підходи, які висвітлюють спрямованість стратегії навчання на якісне формування фахової компетентності магістрантів, та оволодіння ними відповідними герменевтично-інтерпретаційними уміннями.

У свою чергу, цілеспрямованість підходів визначається наступними факторами: 1) необхідністю вирішення суперечностей між посиленням ролі герменевтичного складника педагогічної діяльності викладача мистецьких дисциплін та браком відповідних наукових розробок і недостатністю мистецько-дидактичної системи та методичних розробок формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії; між необхідністю оснащення майбутніх педагогів інструментальним арсеналом герменевтичного аналізу художньо-інформаційних текстів на ґрунті семіотичних, мистецькознавчих, культурологічних уявлень та знань та відсутністю цілеспрямованих умов опанування таким інструментарієм;

Зазначені суперечності вказують на необхідність герменевтичного та семіотичного підходів. Отже, названі підходи сприяють досягненню практичних цілей дослідження – розробці педагогічних технологій формування художньо-герменевтичної компетентності.

На наш погляд, розвиток дидактичної системи та методичних розробок з формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії повинен йти через методологію та технологію герменевтичного підходу. Останній ми розуміємо як дізнання сутності мистецьких освітніх процесів крізь призму основних положень герменевтики. Отже, чільне місце в герменевтичному підході займає проблема розуміння смислів тексту (затемнених або втрачених, таких що приховані за очевидними смислами), виявлення контекстуальних значень (скритих за буквальними значеннями тексту та його елементів).

Багатопланова і багатогранна категорія розуміння доволі широко використовується у педагогічних працях та тлумачиться як здібність досягати смислу і значення чого-небудь та отримати завдяки цьому бажаний результат. Шлях до розуміння потребує специфічного методичного інструментарію, в якості останнього герменевтика використовує як ірраціональні, з опорою на відчуття та інтуїтивне осяяння, так і раціонально-логічні методи. На ґрунті концептуального аналізу поняття «герменевтичний підхід» ми приймаємо наступне визначення: герменевтичний підхід – це шлях до розуміння поєданого зі сприйняттям, де смисли та значення художнього тексту визначаються в процесі інтерпретуючої діяльності людини, спрямованої на осягнення буття через рефлексивне осмислення емоційно-духовного досвіду людства [6, с.32].

Розуміючи твори мистецтва як знаки-символи, що у специфічній знаковій формі містять у собі інформацію, герменевтика звертається до деяких положень семіотики. Ця наукова дисципліна досліджує засоби викладу інформації, властивості знаків та знакових систем. Поняття «знак», «знакові системи», «знакові ситуації», код, текст, мова та ін. є базовими в семіотичному підході до пізнання текстів будь-якої предметної галузі [7, с. 7].

Із семіотичної точки зору, текстом (від лат. *tekstus* – структура, зв'язне викладення) називають будь-яку знакову систему, що є, або здатна бути носієм смислової інформації та має мовну природу. Текст у семіотиці розуміється як предметна основа герменевтичної методології, знак – мінімальна одиниця тексту. Для нас важливо, що не всякий знак обов'язково є вербально-мовним, але будь-який знак принципово може бути викладений у мовній формі. Тобто, мова є певним засобом аналізу будь-якого тексту. З певної точки зору, абиякий знак може бути вираженим за допомогою іншого знаку, усередині якого він розкривається більш чи менш повно [5]. Герменевтична діяльність у семіотиці виступає передусім як процес розшифрування та декодування знаків. Таким чином, знакова природа тексту є однією з найважливіших його характеристик. Знаки пов'язані поміж собою певними відносинами, структура знаків виявляється у зовнішній формі та сприймається людиною за допомогою органів сприйняття [9]. Навички розшифрувати та декодувати знаки художнього тексту будь-якого виду мистецтва формують герменевтичні уміння.

Використання ґрунтовних положень семіотики в галузі педагогіки присвячені розвідки багатьох науковців (О. Бриксіна, А. Веряєв, Ю. Лотман, Н. Салмина, В. Фомін, С.Шип).

Семіотичний підхід в педагогіці висвітлює зв'язок мети, засобів, методів навчання зі структурою й функціонуванням знакових систем та співвідносить семіозис із навчальним процесом [1, с. 6].

Окрім зазначених суперечностей, визначаємо ще й фактор людиноцентричності в культурі. Він спрямовує нашу увагу на можливість культурологічного підходу до наукових розвідок з проблеми формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії. Але цей підхід у нашому дослідженні застосовується в парадигмі людиноцентризму. Культурологічний підхід зумовлено об'єктивним зв'язком людини з культурою як системою загальнолюдських цінностей. Людина є частиною культури. Розвиток людини здійснюється на ґрунті засвоєння культурних реалій, але з іншого боку, саме людина є будівником культури, адже додає до неї будь-що принципіальне нове. Засвоєння людиною тієї чи іншої культурної традиції означає розвиток самої людини, її становлення як особистості сучасної, активної, творчої, духовної. Культурологічний підхід спрямовує навчальний процес на занурення людини в культурне середовище через творче осягнення художніх домінант тієї чи іншої культури, які є осередком загальнолюдських цінностей.

Людиноцентричний ракурс культурологічного підходу дозволяє доповнити категоріальний апарат педагогічного дослідження такими поняттями як культура, культурна традиція, культурний контекст, загальнолюдські цінності, духовність, менталітет, тощо.

У нашому дослідженні культурологічному підходу ми надаємо важливого значення. Він дозволяє розглянути взаємозв'язок людини, освіти та культури з наступних принципових положень:

- Освіта – це феномен культури, який висвічує найважливіші аспекти сучасного суспільства; це джерело суспільного розвитку, на ґрунті національно-культурних цінностей і традицій;
- Людина є невід’ємною від культури: культура впливає на розвиток людини, а людина створює культуру;
- Культура є базисом менталітету нації;
- Взаємозв’язок людини, культури та освіти зумовлено їх взаємодією в усіх галузях людської діяльності.

Культурологічний підхід як методологія наукового пізнання спрямовує розвиток освіти з позицій світоглядних тенденцій в сучасній світовій культурі, орієнтує на соціальні та культурні вимоги до формування й розвитку особистості.

Сучасні науковці виділяють у культурологічному підході три взаємопов’язані аспекти: аксіологічний, технологічний та особистісно-творчий. На думку, І. Ісаєва, аксіологічний аспект зумовлений тим, що людська діяльність – це діяльність мотивована, цілеспрямована, культурно організована [3]. Їй притаманні власні зумовленість, оцінювання, критерії, які окреслюються метою, нормами та стандартами тієї чи іншої культури. Культура в технологічному аспекті розглядається як специфічний спосіб людської діяльності. В особистісно-творчому аспекті процес освоєння культури людиною висвітлюється як процес розвитку та трансформації її в творчу особистість [там само].

Органічне втілення людини у світову культуру на ґрунті національних традицій – головна умова підходу, який виводить поза межі однієї культури. Крос-культурний підхід – одна з сучасних тенденцій в наукових колах. Глобальний характер змін у світовому суспільстві зумовлений гуманізацією суспільного життя. У центрі крос-культурного мислення – концепція взаємозалежного та інтерактивного світу [8].

У наукових колах формується новітня парадигма, де крос-культурний підхід задає нові завдання освітянській спільноті та орієнтує її на оптимізацію міжкультурної взаємодії, пошук нових засобів вирішення проблем, відмінних від старих раціональних схем, на зростання розуміючої рефлексії та створення толерантних відносин в соціумі. (В. Мацкевич, Е. Гусинський, А. Чернишева) Завдання сучасної освіти в ракурсі крос-культурного підходу – формування особистості, здатної до розуміння інших культур, інших поглядів; до критичного аналізу власних думок та дій, їх меж і підґрунтя; толерантного ставлення до чужої культурної самобутності, чужої істини, визнання законності існування багатьох істин; із вміннями будувати діалогічні відносини та йти на розумні компроміси. Такий новий тип крос-культурної соціальної взаємодії, що вбирає в себе культурні складові, відповідно логіці крос-культурної комунікації стає основним в освіті європейських країн.

Таким чином, відповідно до оголошеної нами наукової концепції та методологічної основи нашого дослідження у статті висвітлюються науково-методологічні підходи щодо сутності та формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії.

Критеріями відбору науково-методологічних підходів названого феномену є спрямованість підходів на якісне формування фахової компетентності магістрантів та оволодіння ними відповідними герменевтично-інтерпретаційними уміннями. В результаті контекстного вивчення наукових праць нами розкривається сутність герменевтичного, семіотичного, культурологічного, крос-культурного підходів. Уточнено поняття «*науково-методологічний підхід*», у дослідженні – це реалізація провідної, домінуючої ідеї дослідження, відповідної до концептуальної позиції дослідника, яка здійснюється за допомогою обраної стратегії, ґрунтується на теоретично-розроблених наукових положеннях та спрямовує наукове пізнання та практику на пошук якісного методичного забезпечення. Наша наукова концепція будується на розумінні того, що окрім теоретичних, методичних, виконавських знань та навичок у майбутніх викладачів музики і хореографії має бути сформована фахова художньо-герменевтична компетентність та відповідні до неї герменевтично-інтерпретаційні уміння. Доцільними у дослідженні та формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного та хореографічного мистецтва є:

герменевтичний, семіотичний, культурологічно-людиноцентричний; крос-культурний підходи.

Зазначені підходи є теоретико-методологічною основою нашого дослідження, спрямовують перспективні напрямки подальших наукових розвідок проблеми на визначення педагогічних принципів та умов формування художньо-герменевтичної компетентності магістрів музичного мистецтва і хореографії.

Література

1. Веряев А. А. Семиотический подход к образованию в информационном обществе / А. А. Веряев. – Барнаул 2000. – 367 с.
2. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті: колект. монографія [Електронний ресурс] / О. М. Олексюк, М. М. Ткач, Д. В. Лісун – Київ.: ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – Режим доступу:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
3. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.twirpx.com/file/630052/>
4. Мацкевич В.В. Подход [Електронний ресурс]//Всемирная энциклопедия: "Философия", Минск, 2001 Mackevich V.V. Podhod_slovarnaya_statja.doc – Режим доступу:<http://www.distance.fly-uni.org/mod/resource/view.php>
5. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / Пер. с фр. И.С. Вдовиной. [Електронний ресурс] // Поль Рікьор. – Москва: Академический Проект, 2008. – 695 с. – Режим доступу <http://www.filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000831>
6. Степанова Л. В. Методологічні основи дослідження герменевтичної компетентності майбутніх викладачів музики і хореографії / Людмила Василівна Степанова // Актуальні питання мистецької освіти та виховання. Збірник наукових праць. – 2016. – №2. – С. 32–42.
7. Фомин В. И. Развитие содержания подготовки к информационно-аналитической деятельности на основе семиотического подхода / В. И. Фомин. – Москва, 2009. – 51 с.
8. Чернышева А. Г. Семиотический подход как теоретико-методологическая основа формирования проектно-информационной компетенции будущих педагогов профессионального обучения в области дизайна. [Електронний ресурс] // Журнал Научный диалог scholar Выпуск № 10 / 2012 – Режим доступу: <http://www.nauka-dialog.ru/>
9. Шип С. Герменевтика произведений искусства и актуальные задачи украинской художественной педагогики // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття : матер. Міжнарод. наук.-пркт. конф., 16-17 жовт. 2014 р. / МОН України... – Київ: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 87-95.

Reference

1. Veryaev A. A. Semyotycheskyu podkhod k obrazovanyyu v ynformatsyonnom obshchestve / A. A. Veryaev. – Barnaul 2000. – 367 s.
2. Hermenevtychnyy pidkhyd u vyshchyy myst`etskiy osviti: kolekt. monohrafiya [Elektronnyy resurs] / O. M. Oleksyuk, M. M. Tkach, D. V. Lisun – Kyuyiv.: un-t im. B. Hrinchenka, 2013. – Rezhym dostupu:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
3. Ysaev Y.F. Professyonal`no-pedahohycheskaya kultura prepodavatelya [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu:<http://www.twirpx.com/file/630052/>
4. Matskevych V.V. Podkhod [Elektronnyy resurs] // Vsemyrnaya éntsyklopedyya: Fylosofyya", Mynsk, 2001 Mackevich V.V. Podhod_slovarnaya_statja.doc – Rezhym dostupu: <http://www.distance.fly-uni.org/mod/resource/view.php>
5. Ryker P. Konflykt ynterpretatsyy. Ocherky o hermenevtyke / Per . s fr. Y.S. Vdovynoy. / [Elektronnyy resurs] // Pol` Riker. – Moskva: Akademycheskyy Proekt, 2008. – 695s. / Rezhym dostupu <http://www.filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000831>
6. Stepanova L. V. Metodolohichni osnovy doslidzhennya hermenevtychnoyi kompetentnosti maybutnikh vykladachiv muzyky i khoreohrafiyi / Lyudmyla Vasylivna Stepanova. // Aktual`ni pytannya mystets`koyi osvity ta vykhovannya. Zbirnyk naukovykh prats`. – 2016. – №2. – S. 32–42.

7. Fomyn V. Y. Razvytye sodержaniya podgotovky k ynfornatsyonno-analytycheskoy deyatel'nosti na osnove semyotycheskoho pokhoda / V. Y. Fomyn. – Moskva, 2009. – 51 s.

8. Chernysheva A. H. Semyotycheskyi pokhod kak teoretyko-metodolohycheskaya osnova formirovaniya proektno-ynfornatsyonnoy kompetentsyy budushchikh pedahohov professional'nogo obucheniya v oblasti dizayna. [Elektronnyy resurs] // Zhurnal Nauchnyy dyaloh scholar Vypusk № 10 / 2012 – Rezhym dostupu: <http://www.nauka-dialog.ru/>

9. Shyp S. Hermenevtyka proyzvedenyy uskusstva y actual'nye zadachy ukraynskoy khudozhestvennoy pedahohyky // Profesiyna mystets'ka osvita i khudozhnya kultura: vyklyky KHKHI stolittya : mater. Mizhnarod. nauk.-prkt. konf., 16-17 zhovt. 2014 r. / MON Ukrayiny... – Kyiv: Kyiv. Un-t im. B. Hrinchenka, 2014. – S. 87-95.

В статье рассматриваются научно-методологические подходы исследования художественно-герменевтической компетентности магистров музыкального искусства и хореографии. Раскрывается сущность герменевтического, семиотического, культурологического, кросс-культурного подходов. Обосновывается целеустремленность избранных подходов как теоретико-методологической основы формирования художественно-герменевтической компетентности магистров музыкального искусства и хореографии. Представлены концептуальные тенденции в современной педагогической науке, в которых избранные подходы отражены в контексте профессиональной подготовки будущих преподавателей музыки и хореографии в компетентностной парадигме образования.

Ключевые слова: художественно-герменевтический компетентность, художественно-герменевтические умения, научно-методологический подход, герменевтический подход, семиотический подход, культурологически-человекоцентрический подход, кросс-культурный подход.

The article deals with the scientific and methodological approaches to the study of music art and choreography masters' artistic and hermeneutic competency. The criteria for the selection of scientific and methodological approaches of the given phenomenon are focused on the quality development of master students' professional competency and their acquiring of relevant hermeneutic and interpretation skills. As a result of the context studying of scientific works we explain the essence of hermeneutic, semiotic, culturological, cross-cultural approaches. The notion of the "scientific and methodological approach" is specified, it is considered in the study as the realization of the leading, dominant idea, relevant for the researcher's conceptual position, which is carried out by means of the chosen strategy, is based on theoretically elaborated scientific positions and orients scientific cognition and practice on the search for the quality methodological support. Our scientific concept is based on understanding that in addition to theoretical, methodological, performance knowledge and skills, future music and choreography teachers should have developed professional artistic and hermeneutic competency and related to it hermeneutic and interpretation skills. It is advisable to employ in the course of study and development of music and choreography masters' artistic and hermeneutic competency the following approaches: hermeneutic, semiotic, culturological and human-centered, cross-cultural approaches.

These approaches are theoretical and methodological basis for our research, they focus perspective directions of further scientific studies of the problem on the determining pedagogical principles and conditions of developing music art and choreography masters' artistic and hermeneutic competency.

Keywords: artistic and hermeneutic competency, artistic and hermeneutic skills, scientific and methodological approaches, masters of music art and choreography.